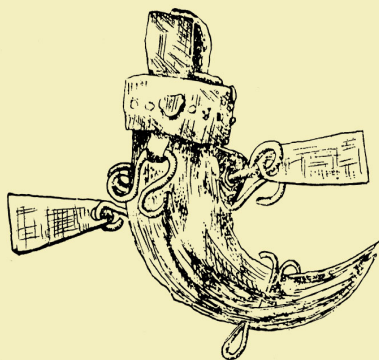

PRUTHENIA

TOM II

Olsztyn 2006

PRZESZŁOŚĆ I „INNY”. HISTORIA JAKO PRÓBA ZROZUMIENIA „INNEGO”

U podstawy pytania o sens uprawiania historii leży – jak się zdaje – przekonanie, że sens ten musi leżeć poza samym poznaniem (pomijamy tu już kwestię poznania historycznego). Jeżeli tak, to na pytanie: o co tak naprawdę chodzi w badaniu historycznym – odpowiedzi trzeba szukać w człowieku, a właściwą drogę zdaje się tu wskazywać inne pytanie, z zupełnie innego obszaru badawczego: dlaczego jesteśmy dzisiaj tacy, jacy jesteśmy? Warunkiem sensowności postawienia takiego pytania w kontekście refleksji historycznej jest założenie, że przeszłość jest nosicielem wartości w jakiś sposób istotnych dla współczesności. Inaczej mówiąc, nasze „nowoczesne” sposoby samorozumienia – interpretacji samych siebie, innych i otaczającego nas świata – mają swoje źródła w czasie minionym i zrozumienie idei stanowiących ich podłoże jest warunkiem umożliwiającym naszą autointerpretację.

Jeżeli zatem jest tak, że przeszłość jest nosicielem naszej wiedzy o samych sobie i jeżeli nie potrafimy zadawać sensownie pytania o przeszłość poza owym „egologicznym” kontekstem, to znaczy, że podejmując jakiegokolwiek zagadnienie z obszaru nauk historycznych kształtujemy zarazem w jakiś sposób naszą samowiedzę. Z drugiej strony, już samo postawienie pytania o dzieje zakłada nasze samorozumienie jako egzystencję uwiklaną w historię i sugeruje jakieś tej historii przedrozumienie. W konsekwencji – każda narracja historyczna zawiera w sobie już *implicite* jakieś ujęcie, jakąś próbę zrozumienia świata sensów i wartości kultury, której dotyczy. Inaczej mówiąc: nie można sensownie opowiedzieć jakiejś historii nie mówiąc zarazem nic o świecie wartości i ideałów, które kształtowały egzystencję tych, o których snujemy naszą opowieść. Wypreparowanie narracji historycznej z owego aksjologicznego horyzontu sprowadza nauki historyczne do umiejętności konstruowania mniej lub bardziej dokładnego kalendarza zdarzeń lub do jakiejś postaci statystyki występowania artefaktów określonego rodzaju na jakimś obszarze.

Dlaczego właściwie piszę o tym we wstępie do drugiego numeru „Pruthenii” – czasopisma poświęconego historii i kulturze Starych Prusów? Otóż

we wstępie do pierwszego numeru naszego pisma pisałem o „zadomowieniu”, „gospodarowaniu” i „tradycji” jako warunkach doświadczenia ojczyzny, czyli pewnych aspektach „bycia”, przez które człowiek znajduje swoje miejsce na jakimś skrawku ziemi. Dzięki nim ta – jakaś – ziemia staje się „moją” ziemią – „moją” ojcowizną – „moją” ojczyzną, to znaczy miejscem, w którym jestem sobą-u-siebie. Obcy dotąd krajobraz i miejsca, przez zadomowienie, stają się swojskim krajobrazem i rodzinną ziemią. Obcy nie znaczy jednak semantycznie pusty. Ten krajobraz i ta przestrzeń, w której przyszło mi bytować i którą chcę oswoić, jest już jakoś zagospodarowana i przez Kogoś-przedemną oswojona. Tym kimś, kto tu gospodarzył przede mną jest „Inny”. „Inny” to bardzo nośna w ostatnich latach kategoria filozoficzna. Filozofia „Innego” rozwija się od Sartre’a przez Livinasa do Tischnera, ale nie miejsce tu i czas, by to rozwijać. Dość powiedzieć, że ustalenia filozofii „Innego” mają swoje konsekwencje tak dla antropologii kultury, jak i dla historii i archeologii. „Inny” zadomawia swój świat zawsze w oparciu o horyzont aksjologiczny. Zrozumieć „Innego” to odkryć ten jego horyzont wartości i znaczeń oraz sposób ich konstytucji w strukturze jego kultury. Warunkiem możliwości całego tego procesu jest afirmacja przekonania o samej możliwości rozumienia „Innego”, czy inaczej mówiąc o istnieniu komunikacji kulturowej, o wzajemnej przekładalności kategorii kulturowych, a w konsekwencji o jakiejś fundamentalnej jedności ludzkiego horyzontu aksjologicznego. Co z tego wynika dla naszej refleksji nad Prusami?

O ile dużą część tekstów przedstawionych w pierwszym numerze pisma „Pruthenia” można określić jako próbę uchwycenia zakresu naszej dzisiejszej niewiedzy na temat dziejów i kultury Prusów i Prus, to obecny tom, jest już próbą – może jeszcze nie dość śmiałą – uchwycenia jakiegoś horyzontu samorozumienia tej kultury. Oto zaczynamy stawiać pytania o dzieje Prusów, pytając zarazem o owe przedrozumienia, z jakich wypływały czyny, myśli i namiętności współczesnych; oto uświadamiamy sobie nasze własne przedrozumienia i nasz horyzont aksjologiczny, stojący u podłoża konstruowanych przez nas narracji. Co z tego wynika? Nierzadko prowadzi to do postulatów przewartościowania dotychczasowych sposobów ujęcia wielu wydarzeń i przewartościowania uznawanych dotąd za wiarygodne opowieści. Uważny czytelnik dostrzeże ten wewnętrzny prąd przepływający przez prezentowane w tomie teksty. Przejawia się on już w samym sposobie stawiania pytań i problemów badawczych w śmiałych hipotezach, w innym spojrzeniu na znane przecież dokumenty i artefakty. Poszczególni autorzy tomu w znakomitej większości tekstów, po pierwsze starają się ująć dynamikę procesów historycznych i kulturotwórczych, odchodzą więc od łatwej statystyki i „kalendarzologii” i idą – ostrożnie – w kierunku rozumienia przeszłości jako

przebogatego obszaru znaczeń i wartości, wierząc, że świat ów dostępny jest naszemu rozumieniu.

Większość prezentowanych w tomie materiałów stanowią referaty wygłoszone podczas II Interdyscyplinarnych Spotkań z Historią i Kulturą Bałtów – *Colloquia Baltica* (sprawozdanie z całości konferencji znajduje się na końcu tomu). Nie wszystkie wystąpienia konferencyjne zdołały dotrzeć do Redakcji przed zamknięciem tego numeru, znajdą one swoje godne miejsce w trzecim tomie naszego wydawnictwa.

PRUTHENIA

Tom II

Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie
Towarzystwo „Pruthenia”

Olsztyn 2006

Pruthenia

Pismo poświęcone Prusom i ludom bałtyjskim

REDAGUJĄ: Grzegorz Białuński (redaktor), Mirosław J. Hoffman, Bogdan Radzicki (sekretarz)

Wydano dzięki pomocy finansowej
Ministerstwa Nauki i Informatyzacji

Projekt okładki
Marek Pacholec

ISSN 1897-0915

OŚRODEK BADAŃ NAUKOWYCH im. WOJCIECHA KĘTRZYŃSKIEGO W OLSZTYNIE
TOWARZYSTWO „PRUTHENIA”

Adres redakcji: 10-402 Olsztyn, ul. Partyzantów 87, Dom Polski
tel. (089)-527-66-18

Ark. wyd. 12,9; ark. druk. 11,75

Przygotowanie do druku: Wydawnictwo Littera, Olsztyn

Druk: Pracownia Małej Poligrafii OBN, 10-402 Olsztyn, ul. Partyzantów 97

SPIS TREŚCI

Bogdan Radzicki, *Przeszłość i „Inny”. Historia jako próba zrozumienia „innego”* 3

I. Studia i artykuły

Wiesław Długokęcki, *Uwagi o genezie i rozwoju wczesnośredniowiecznych Prus do początków XIII wieku* 9

Jerzy M. Łapo, *Co właściwie wiemy o pruskich babach kamiennych?* 55

Cezary Tryk, *Czy Prusowie znali łowy z sokolami przed przybyciem zakonu krzyżackiego?* 64

Grzegorz Białuński, *Ród Wajsylewiczów. Fragment z dziejów pruskiej emigracji* 74

Alicja Dobrosielska, *Elbląska rodzina Zamehl – przyczynek do trwania pruskiej tożsamości* . . . 94

Justyna Prusinowska, *Religia i mitologia Bałtów w literaturze polskiej, lotewskiej, litewskiej Niemców wschodniobałtyckich schyłku XVIII i w XIX stuleciu* 103

II. Materiały i źródła

Kazimierz Grażawski, *Z najnowszych badań pogranicza słowiańsko-pruskiego w rejonie lubawsko-iławskim* 119

Letas Palmaitis, *Lingwistyczne podstawy odtworzenia języka pruskiego* 144

III. Recenzje i omówienia

Jan Kierszka, *Mity i Legendy Prusów* (Marek Łapo) 171

IV. Sprawozdania i komunikaty

Alicja Dobrosielska, *Sprawozdanie z konferencji naukowej „Interdyscyplinarne spotkania z historią i kulturą Bałtów – Colloquia Baltica II”, Olsztyn 26–28 października 2006 roku* 181